

Gerechtshof Den Haag
Zaaknummer: 200.302.332
Datum zitting: 15 maart 2023

**SPREEKAANTEKENINGEN VOOR DE
MONDELINGE BEHANDELING IN DE
INCIDENTEN EX ARTIKEL 217 RV**

van mr. D.F. Lusingh Scheurleer

Edelgrootachtbaar college!

1. De door Milieudefensie c.s.¹ begonnen procedure tegen Shell stelt complexe en ook veelal nieuwe vragen van feitelijke en juridische aard aan de orde. Deze deelvragen komen uiteindelijk neer op de vraag of naar Nederlands burgerlijk recht op Shell een juridisch bindende en afdwingbare verplichting rust om de totale door Shell gerapporteerde CO₂-emissies tegen eind 2030 met netto 45% te verminderen ten opzichte van 2019. Dit betreft zowel de aan de eigen activiteiten van Shell verbonden CO₂-emissies (de zogenoemde Scope 1 en 2 emissies), als de CO₂-emissies verbonden aan het gebruik van de producten van Shell door haar afnemers (de zogenoemde Scope 3-emissies).
2. De Rechtbank heeft in haar vonnis van mei 2021 deze vraag bevestigend beantwoord, met dien verstande dat de Rechtbank ten aanzien van de Scope 1 emissies van Shell een resultaatsverplichting heeft opgelegd, terwijl zij met betrekking tot de Scope 2 en 3-emissies aan Shell een zwaarwegende inspanningsverplichting heeft opgelegd. Zij heeft daarbij de vorderingen van Milieudefensie gedeeltelijk toegewezen. Shell kan zich met dat vonnis niet verenigen en de redenen daarvoor heeft zij uiteengezet in de Memorie van Grieven van 22 maart 2022. Die beroepsgronden liggen vandaag niet ter beoordeling voor, maar toch wil ik daar straks, in de context van de goede procesorde, iets over zeggen.
3. Clintel en Milieu & Mens willen ieder om hun eigen redenen worden toegelaten in de hoofdzaak tussen Milieudefensie en Shell: Clintel wenst tussen te komen en als dat niet mag, dan wil zij zich aan de zijde van Shell voegen. Milieu & Mens wil alleen dat laatste.
4. Eerlijk gezegd zat Shell niet te wachten op dergelijke verzoeken tot voeging dan wel tussenkomst. Shell zou liever voortvarend doorprocederen in de hoofdzaak om duidelijkheid te verkrijgen over de belangrijke vragen die daar spelen. Nu Milieu &

---

¹ In het vervolg van deze spreekantekeningen zullen Milieudefensie c.s. in enkelvoud worden aangeduid. Waar gesproken wordt over Milieudefensie in deze spreekantekeningen worden daarmee alle geïntimeerden, oorspronkelijk eiseressen, in de hoofdzaak bedoeld.

Mens en Clintel zich toch gemeld hebben, heeft Shell zich afgevraagd hoe daarmee om te gaan. Voor Shell is van groot belang dat in de hoofdzaak niet een nieuw debat wordt geopend over onderwerpen waarover in deze procedure tussen Shell en Milieudefensie geen wezenlijk geschil bestaat. De hoofdzaak is immers al ingewikkeld genoeg en een debat over een nieuw onderwerp maakt de hoofdzaak niet alleen nodeloos ingewikkeld maar ook dat deze langer zal duren – ik kom daar zo nog op terug.

5. De argumenten van Milieu & Mens, zoals Shell die begrijpt, openen in wezen geen nieuw debat in de hoofdzaak. Milieu & Mens maakt zich blijkens haar memorie zorgen over energiezekerheid en de betaalbaarheid van energie. Shell begrijpt de argumenten van Milieu & Mens vervolgens zo dat zij in de kern neerkomen op de vraag of een civiele rechtszaak het geëigende middel is om reductieverplichtingen aan individuele bedrijven op te leggen. Dat argument ligt besloten in de grieven van Shell en sluit dus aan bij het debat dat al in de hoofdzaak wordt gevoerd. Daarnaast stelt Milieu & Mens de klimaatwetenschap als zodanig niet ter discussie en heeft zij te kennen gegeven verdere vertraging in de hoofdzaak te willen voorkomen.
6. Dat is anders bij Clintel. Clintel wil deze zaak gebruiken om de stand van de klimaatwetenschap ter discussie te stellen.² Aldus wenst zij het debat in de hoofdzaak uit te breiden tot een onderwerp waarover tussen Milieudefensie en Shell in het kader van deze procedure in wezen geen verschil van opvatting bestaat. Voor een discussie over de stand van de klimaatwetenschap is in deze zaak geen plaats. Shell distantieert zich van de opvattingen van Clintel waar het klimaatwetenschap betreft. Shell erkent het bestaan van klimaatverandering en het gegeven dat de uitstoot van broeikasgassen (waaronder begrepen CO₂) bijdraagt aan klimaatverandering.³ Shell meent ook dat dringend actie moet worden ondernomen om klimaatverandering aan te pakken. Dat vindt Milieudefensie ook. Daar gaat de hoofdzaak dus niet over.
7. De wens van Clintel om te worden toegelaten tot de hoofdprocedure kan alleen worden ingewilligd indien zij het voor tussenkomst c.q. voeging vereiste belang heeft. Dat belang ontbreekt. Daarnaast meent Shell dat een dergelijke interventie in strijd zou komen met de goede procesorde. Beide punten licht ik graag kort nader toe.
8. Clintel vreest dat uw hof zonder haar tussenkomst tot een beslissing zou kunnen komen die niet is gebaseerd op wat volgens haar "de best beschikbare klimaatwetenschap" is. Zij vreest dat een dergelijke beslissing van uw hof zou kunnen leiden tot een klimaatbeleid en een rechtsontwikkeling die zij onwenselijk acht. Die vrees is ongegrond, reden waarom zij geen belang heeft.
9. Immers, beleidsmakers zijn niet gebonden aan de vaststellingen van uw hof aangaande de stand van de klimaatwetenschap en zij zullen dergelijke vaststellingen ook niet tot richtsnoer nemen. Zij zullen daarentegen de opvattingen van de wetenschappelijke wereld tot richtsnoer nemen, opvattingen die zich buiten de context van deze procedure zullen blijven ontwikkelen. Daarom is de angst van Clintel voor beïnvloeding van

---

² Productie 17 zijdens Clintel, (oa.) p. 2, p. 8-9 nr. 6 onder d, p. 8-9 nrs. 7-8.

³ Memorie van Grieven, par. 1.1.1.

beleidsontwikkeling ongegrond en deze levert dan ook geen belang op bij de door haar gewenste tussenkomst of voeging.

10. Wat betreft Clintel's vrees voor een onwenselijke rechtsontwikkeling komt nog het procesrechtelijk gegeven dat een vonnis in een civiele zaak alleen bindend is voor de partijen daarbij en dat aan eventuele feitelijke vaststellingen daarin – zoals bijvoorbeeld over de stand van de klimaatwetenschap – geen gezag van gewijsde toekomt.⁴
11. Tot slot impliceert het verzoek tot tussenkomst van Clintel dat zij een eigen vordering wenst in te stellen tegen een of meer partijen in de hoofdzaak. In haar stukken maakt zij echter niet duidelijk welke vordering dat is. Clintel's vordering tot tussenkomst is dus ook nog eens onvoldoende onderbouwd.
12. Aldus valt het doek voor het door Clintel gestelde belang. Dat brengt mij bij de goede procesorde.
13. Shell heeft in de Memorie van Grieven het debat in de hoofdzaak zo veel mogelijk geprobeerd te beperken tot onderwerpen waarover Shell en Milieudefensie van mening verschillen en voor zover zij relevant zijn voor de beslissingen van uw hof. Shell wil deze toch al complexe en omvangrijke procedure zo min mogelijk belasten met onderwerpen die partijen in deze procedure niet verdeeld houden, zoals bijvoorbeeld de stand van de klimaatwetenschap, de daarmee verband houdende noodzaak van emissiereducties om netto nul te bereiken, en de energietransitie als noodzakelijk middel om die reductie op termijn te bewerkstelligen. Over deze andere kwesties gaat deze zaak dus niet, maar Clintel meent klaarblijkelijk dat de zaak daar wel over zou moeten gaan. Zoals ik hierna zal toelichten, komt bij een dergelijke uitbreiding van het debat de goede procesorde ernstig in het gedrang.
14. Want ook zonder een debat over de stand van de klimaatwetenschap blijven er nog genoeg punten over waarover Shell en Milieudefensie het fundamenteel oneens zijn. Ik doe een greep:
  - a. Bestaat er een ongeschreven civielrechtelijke rechtsplicht voor een individuele onderneming om emissies te reduceren?
  - b. En zo ja, kan in dat verband een wereldwijd gemiddelde (en daarmee algemene) reductiedoelstelling van 45% tegen einde 2030 in vergelijking tot 2019, één-op-één worden vertaald in een specifieke reductieverplichting voor een onderneming zoals Shell?
  - c. Is dat ook het geval indien een dergelijke verplichting van Shell zou vergen dat zij de door haar gerapporteerde emissies sneller en verdergaand reduceert dan zelfs de meest ambitieuze reductiepaden die door beleidsmakers zoals de EU zijn geformuleerd voor de sectoren waarin Shell actief is? En wat er dus op zou

---

⁴ HR 15 mei 1987, ECLI:NL:HR:1987:AC4156, NJ 1988/164 m.nt. W.H. Heemskerck.

neerkomen dat voorbij wordt gegaan aan de aard en omvang en de activiteiten van de onderneming?

- d. En voorts, is een grote onderneming, zoals in dit geval Shell, inderdaad gehouden de door haar gerapporteerde Scope 3-emissies, emissies die dus zijn verbonden aan het gebruik van de producten van Shell door haar afnemers, te reguleren en te reduceren? En hoe zit het met de eigen verantwoordelijkheid van die afnemers? En mag daarbij worden voorbijgegaan aan de essentiële nutsfunctie die de door Shell geleverde energie voor die afnemers heeft?
  - e. Is het door Milieudefensie gevorderde rechterlijk bevel wel effectief, dat wil zeggen, heeft het een positief effect op het tegengaan van klimaatverandering?
  - f. En is de civiele aansprakelijkheidsprocedure die Milieudefensie tegen Shell voert wel het meest geëigende instrument om het probleem van klimaatverandering aan te pakken en de in dat verband noodzakelijke energietransitie tot stand te brengen? Of spelen hier zoveel uiteenlopende belangen, facetten en afwegingen van economische, sociale, politieke en technische aard dat de oplossing veel meer gezocht moet worden in coherent beleid en wetgeving, waarbij de lusten en lasten op een democratisch gelegitimeerde wijze worden verdeeld? Dit is een pertinente vraag, mede in het licht van de overweging van de Hoge Raad in *Urgenda* dat in "het Nederlandse staatsbestel de besluitvorming over reductie van de uitstoot van broeikasgassen toe[komt] aan de regering en het parlement" (r.o. 8.3.2).
15. Elk van deze geschilpunten is op zichzelf al dermate complex dat menig *single issue* geschil erbij verbleekt. Daarbij komt dat elke afzonderlijke vraag vele facetten heeft die ook nog eens op – soms onvermoede – wijze zijn verweven met facetten van andere vragen.
16. Een dergelijk geschil – of beter: de goede procesorde van een dergelijk geschil – vraagt om een genuanceerd, zakelijk en derhalve zo toegespitst mogelijk partijdebat. Daarvan kan geen sprake zijn indien dat debat ook nog eens gevoerd zou moeten gaan worden over het zeer brede onderwerp van de stand van de klimaatwetenschap. Deze procedure leent zich daar niet voor. De betrouwbaarheid, juistheid en volledigheid van de klimaatwetenschap zijn immers naar hun aard volstrekt andere onderwerpen dan die welke Milieudefensie en Shell verdeeld houden. De procedure tussen Shell en Milieudefensie wordt daarmee niet meer dan een achtergrond waartegen Clintel haar afwijkende standpunten over klimaatwetenschap over het voetlicht wil brengen; standpunten waarover alle partijen zich dan eerst moeten uitlaten voordat een beslissing kan worden genomen over de zojuist genoemde geschilpunten tussen Shell en Milieudefensie. Een toch al complex geschil wordt hiermee verstoord en nodeloos vertraagd.
17. In het begin zei ik al dat voor Shell een goede voortgang van de hoofdzaak van groot belang is. Zij wil duidelijkheid verkrijgen over de belangrijke vragen die in de hoofdzaak spelen. Door de procedure die Milieudefensie is begonnen en de beslissing

van de rechtbank ziet Shell zich geconfronteerd met een CO₂-reductieverplichting waar andere marktpartijen met wie Shell wereldwijd concurreert, niet mee te maken hebben. Immers, ook bijna twee jaar na het vonnis van de rechtbank is Shell nog steeds de enige energieonderneming die een dergelijke reductieverplichting opgelegd heeft gekregen. Zij heeft er daarom een zeer zwaarwegend belang bij dat er zo snel mogelijk duidelijkheid komt over de geschilpunten die voorliggen in de hoofdzaak. De goede procesorde vergt dat dit belang van Shell prevaleert boven het beweerde maar betwiste en in elk geval veel geringere belang van Clintel bij een overbodig debat over de stand van de klimaatwetenschap en de daaraan verbonden vertraging.

18. Shell handhaaft daarom haar conclusies in de incidenten.